

**ОНТОЛОГІЧНА ОСНОВА МАЛОЇ ПРОЗИ О. ДОВЖЕНКА
(НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛ «ВОЛЯ ДО ЖИТТЯ» ТА «СТІЙ, СМЕРТЬ, ЗУПИНИСЬ!»)****THE ONTOLOGICAL BASIS OF O. DOVZHENKO'S SMALL PROSE
(ON THE MATERIAL OF THE STORIES "THE WILL TO LIVE" AND "STOP, DEATH, STOP!")****Яремчук Н.В.,***orcid.org/0000-0001-7394-6890**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри української та зарубіжної літератури**Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»***Павлюк Н.Л.,***orcid.org/0000-0001-7170-5743**кандидат філологічних наук,**викладач кафедри української та зарубіжної літератури**Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»*

У статті досліджується проблема онтологічної наповненості антивоєнної новелістики О. Довженка на матеріалі новел «Стой, смерть, зупинись!» та «Воля до життя». З'ясовано, що домінуючими категоріями екзистенції в аналізованих творах є боротьба, обов'язок, справедливість та автентичність людського існування. Боротьба окреслюється як екзистенційна ситуація, яка випробовує людину на цілісність. Увагу також зосереджено на сюжетних елементах творів. Кульмінаційні епізоди антивоєнних новел «Воля до життя» та «Стой, смерть, зупинись!» сповнені емоційного піднесення, а розв'язка, яка подається у формі філософських роздумів автора над онтологічними проблемами в повоєнний період, насичена життєстверджуючим пафосом. Особливістю новели «Воля до життя», яка побудована за жанровими ознаками кіносценарію, є використання О. Довженком композиційного прийому ретроспекції з метою сконденсованого відтворення подій. У результаті дослідження проаналізовано засоби психологічного аналізу: спогади, роздуми, переживання, портретні характеристики та пейзаж. З'ясовано, що у новелі «Воля до життя» посилення психологічної функції пейзажу відбувається завдяки змалюванню символічного образу сонця як символу повернення до життя. Психологічне напруження у текстах передається через уривчастість розповіді та поєднання діалого-монологічного мовлення з потоком думок персонажів у стані афекту. Досліджено також і засоби поетики (порівняння, гіперболи, метафори, тавтології, символи, акустичні прийоми, реалістичність та натуралістичність воєнних картин), спрямовані на розкриття онтологічної сутності боротьби за життя в жорстоких умовах війни. Доведено, що екзистенційна ситуація волі до життя є психологічним складником у сюжетній канві антивоєнних новел О. Довженка «Стой, смерть, зупинись!» та «Воля до життя».

Ключові слова: антивоєнна проза, онтологія, екзистенція смерті, психологізм, пейзаж.

The problem of the ontological content of O. Dovzhenko's anti-war novelty on the material of the stories "Stop, Death, Stop!" and "The Will to Live" is analyzed in the article. It has been found that the dominant categories of existence in the analyzed works are the struggle, the obligation, the justice and the authenticity of human existence. The struggle is defined as an existential situation that tests a person for integrity. Attention is also focused on the plot elements of the stories. The climactic episodes of the anti-war "Stop, Death, Stop!" and "The Will to Live" are full of emotional exaltation. The solution is presented in the form of the author's philosophical reflections on the ontological problems during the post-war period and is full of life-affirming pathos. The novel "The Will to Live" is based on the genre characteristics of the screenplay, and its peculiarity is the use of O. Dovzhenko a compositional reception of retrospection for the purpose of condensed reproduction of events. Psychological tools (memories, reflections, experiences, portraits, landscape, psychological aspect) and poetic analysis (comparisons, hyperbole, metaphor, tautology, symbols, acoustic techniques, realistic and naturalistic war paintings) aimed at revealing the ontological essence of the struggle for life in the cruel conditions of war are analyzed. It is found out that in the novel "The Will to Live", the enhancement of the psychological function of the landscape is due to the depiction of the symbolic image of the sun as a symbol of return to life. Psychological tension in the texts is conveyed through the fragmentary narrative and the combination of dialog-monologic speech with the characters' flow of thoughts in a state of affect. It has been proved that the existential situation of the will to live is a psychological component in the plot of O. Dovzhenko's stories "Stop, Death, Stop!" And "The Will to Live".

Key words: antiwar prose, ontology, death existence, psychology, landscape.

Постановка проблеми. Від «...тих днів, од яких існує література, вона насамперед спрагло шукає, спрагло відкриває одне – людину... Утвердження ідеалу людини – магістральна лінія розвитку справжнього мистецтва, яке завжди було і є спо-

собом відображення життя» [9, с. 2]. У зв'язку з цим художнє відтворення воєнної дійсності в період Великої Вітчизняної війни особливо тісно пов'язане з пошуками відповідей на складні питання, які стосуються людини та її екзистенції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На особливу увагу заслуговує творча спадщина О. Довженка, яка у літературознавстві досліджується досить активно. Відомими є праці, О. Бабишкіна «Олександр Довженко – публіцист», І. Кошелівця «Олександр Довженко: Спроба творчої біографії», О. Поляруша «Олександр Довженко і фольклор», І. Семенчука «Життєпис Олександра Довженка», Б. Степанишина «Всеобіймаючі очі України: Іван Франко та Олександр Довженко» тощо. Актуальність художньої творчості О. Довженка зумовлює різноаспектне та повсякчасне дослідження текстів письменника.

Постановка завдання. Антивоєнна новелістика О. Довженка позначена «...високим ідейно-патріотичним звучанням...» [6, с. 359]. Перші його твори – «Стій, смерть, зупинись!», «Відступник», «На колючому дроті», «Незабутнє», «Ніч перед боєм», «Мати», «Перемога», «Тризна», «Воля до життя» – «...стали надбанням української літератури – такі вони самобутні, високохудожні, глибокоідейні, цікаві [6, с. 359]. Автор достовірно та деталізовано відтворює воєнну панораму, дотримуючись законів художнього пересотворення дійсності, поглиблює розуміння сутності зображуваних подій, в епіцентрі яких – життєва драма людини та закономірності її буття – добро / зло, людяність / жорстокість, вірність / зрада, шляхетність / ницість, воля / неволя тощо.

Мета статті – дослідити ключові концепти філософії життя в період війни на матеріалі новел О. Довженка «Воля до життя» та «Стій, смерть, зупинись!».

Виклад основного матеріалу. В екзистенціальній філософії проблемі смерті відводиться помітне місце, тому що вона «...займає в розумінні людини центральне місце в якості виняткової обставини, яка зумовлює напруженість особистого буття в його остаточній нестерпності» [2, с. 60]; вона «...переслідує нас як ніщо інше, постійно нагадує про себе якимсь «підземним гуркотом»... Це – темна, тривожна присутність, що причаїлася на краю свідомості» [14, с. 253], тому у зазначених новелах О. Довженка екзистенція смерті пронизує критичні, межові ситуації життя персонажів. Екзистенційний страх та відчай підсилені зображенням воєнних реалій. Образ війни у творах будь-якого письменника набуває ознак абсурдності, адже вона нехтує найбільшою цінністю на землі – життям людини: «Війна – це квінтесенція людського буття в усій його трагічності» [12]; це «...ситуація постійного балансування між життям і смертю, що виявляє внутрішню сутність кожної особи» [10, с. 444]; «...велике зло у бага-

тогранних своїх іпостасях» [4, с. 133]. Стосовно антивоєнної прози О. Довженка, то воєнні баталії є не лише засобом оборони, відстоюванням прав на незалежність українського краю, але й безглуздою боротьбою, в якій гинули безневинні люди.

О. Довженко у новелах «Воля до життя» та «Стій, смерть, зупинись!» «...зобразив війну гранично правдиво, у складнощах і драматизмі її колізій. Показав безмежну любов до рідної землі і таку ж безкрайню ненависть до окупантів...» [3, с. 247]. Автор на декількох сторінках новел достовірно змальовує реалії фронтового життя.

Варто зауважити, що основою будь-якого вибору є така життєва необхідність, як свобода, що є домінуючим поняттям філософських поглядів Ж.-П. Сартра, який вважав, що людина приречена бути вільною [16, с. 41]. Персонажі аналізованих творів ведуть постійну боротьбу за свободу, особисту та національну, докладаючи всіх зусиль та неабиякої сили волі, щоб отримати бажану свободу для народу, не боячись при цьому всієї відповідальності, що чекає на них попереду.

Воля – це непереможне прагнення свободи та незалежності, вона є домінуючою життєвою цінністю слов'ян, які «...готові жити найубогіше, аби тільки мати дорогу їм волю...» [8, с. 113]. Саме тому у творчості багатьох письменників, починаючи від Т. Шевченка, поняття волі стає ключовим феноменом відображення прагнень та мрій українського народу. У новелах О. Довженка «Воля до життя» та «Стій, смерть, зупинись!» спостерігаємо подібну тенденцію. Події творів розгортаються в період Великої Вітчизняної війни безпосередньо на фронті («Стій, смерть, зупинись!») та частково у сільській хаті, в якій був організований воєнний госпіталь («Воля до життя»).

В основу новели «Воля до життя» покладено один із епізодів трудових буднів воєнного хірурга, на операційний стіл до якого потрапив Іван Карналюк, звичайний рядовий босець, «...був одним з багатьох мільйонів... юнаків, що всіма своїми помислами аж до початку війни належали мирній праці» [6, с. 303], воля до життя якого надзвичайно вразила лікаря. О. Довженко, використовуючи композиційний прийом ретроспекції, сконденсовано відтворює епізод поранення Івана: «Ах, як не хотілось йому падати, як не хотілось кидати автомата! Та автомат уже випав з рук, і вже нічим було його підняти з брудної землі» [6, с. 302]. Автор ускладнює розповідь внутрішніми монологами та мареннями солдата: «І здавалось раптом Іванові, що упав він дивним засобом, не на землю, а в якусь начебто воду, і бистрина понесла його, вируючи і крутячи між дерев, хмар

і сіл, і несподівано принесла додому, мов у казці. Батько, мати, дід, баба, сестри... Та всі такі добрі-добрі, ласкаві.

– Іван... Це ти, наш Іваночку.

І рідна хата край села, і стежка в саду біля хати. А стежкою біжить вона, найдорощча, – Галина.

– Іван, Іван повернувся?! Іваночку!

– Галю!

Карналюк розплющив очі.

– Втрачаю свідомість, – прошепотів він і злякався» [6, с. 303]. Письменник відображає калейдоскоп життя головного героя твору.

Новела «Воля до життя» побудована за жанровими ознаками кіносценарію, адже наступний епізод після поранення – перебування солдата на операційному столі: «Перед хірургом лежав Карналюк. Відколи його поранило, минуло три дні. І дедалі йому все гіршало. Жар в його знекровленому тілі перевалив давно вже за сорок перший градус. Страшна газова гангрена вразила його» [6, с. 304]; і з цього часу він знаходиться на межі між смертю та життям. Непереборне бажання жити допомагає Іванові кинути виклик смерті.

Варто зауважити, що в основі концепту «воля» лежить боротьба. Поняття «воля» у творах О. Довженка має подвійну конотацію: свобода, тобто визволення від ворога, та бажання вижити за будь-яких умов, адже «...людина на війні – це воля. Є воля – є людина! Нема волі – нема людини! Скільки волі, стільки й людини...» [6, с. 302]. Боротьба (битви, війна) є й окремим лейтмотивом аналізованих новел, вона реалізується тематичною подієвістю: «Битва гриміла день і ніч.

В оббитій ряднами і простирадлами сільській хаті хірург працював без перерви оце вже кілька днів.

Перед його очима на столі розверзались такі безодні страждань, що всяка свіжа людина зомліла б або зійшла б слізьми, наблизившись хоч на годину до цього жахливого жертovníка війни» [6, с. 304]; «Важка згряя противника показалася попереду і збоку. Мить, друга, третя. І запалав нерівний смертний бій. Хижаки боялися грізної шестірки. Вони вже давно знали її по «почерку» і не підходили близько. Користуючись своєю величезною кількісною перевагою, вони кружляли навколо ескадрильї і поливали її градом бронебійного свинцю» [6, с. 209].

Крім того, боротьба окреслюється як екзистенційна ситуація, яка випробовує людину на цілісність. Межова ситуація, спричинена випробуваннями різноманітного характеру, – це ситуація «...на межі життя і смерті, коли зникають тенета, що утримують людину у рамках буденності» [11, с. 5]. З філософським поняттям «меж-

ова ситуація» співвідноситься літературознавча дефініція «хронотоп порогу» – хронотоп кризи та життєвого зламу [1, с. 280], який є своєрідною межею переходу від одного психологічного стану персонажа до іншого. Відповідно до зазначеного переломного моменту в житті головних героїв О. Довженка їхня екзистенція поділяється на декілька періодів: життя до війни та повоєнний час, епізод поранення та останні хвилини життя. Отож, психологічно складними у такому контексті є такий тип екзистенційної ситуації, як боротьба за життя в умовах війни, хоча смерть є неминучою.

Головний персонаж новели «Стій, смерть, зупинись!» Віктор Гусаров, «...капітан повітряних морів...» [6, с. 208], який був поранений під час керування літаком («Смертельна ворожа куля пробила йому шию навиліт» [6, с. 209]), зрозумів, що «...він убитий в бою, що він умирає. Ослабли руки, голова опустилась і вже не слухається, закрились очі, і світ закрутився в голові, і полетіло все кудись в блискачу райдужну безодню» [6, с. 209]. Саме в цю хвилину, коли хронометр його життя зупинився, виринає сутність, істина, сенс, інакше – онтологічна значимість особистісного існування Віктора: «Гусаров відкрив очі, і раптом звідкись з глибини народної його душі, від лісів і полів, від пісень... заговорив у ньому голос життя, заговорила всескорююча воля до перемоги» [6, с. 209]. В аналізованому творі воля підсилюється почуттям обов'язку перед народом, адже головний герой «...гаряче любив свою Батьківщину» [6, с. 208]. Автор гіперболізує, підсилюючи порівняннями сюжетну канву твору («...благородна воля напружилася в ньому, як грізний заряд надзвичайної сили. Вона заповнила все його ество і держала його нерви, мов натягнутий могутній лук» [6, с. 210]), щоб передати нерепальне бажання капітана посадити літак. Думка про полон німцями не давала йому права вмерти: «Ні, прокляті німці! Не візьмете, ні!.. Ні! Ні! Ніколи! «Ніколи-ніколи-ніколи!» – бушував мотор винищувача» [6, с. 210].

Івана Карналюка, персонажа новели «Воля до життя», крім бажання помститися ворогові («Не вмирати, мститись над ворогом хотілось Карналюкові. Жити!

– Прокляті, о прокляті! Ні, понесу помсту на вашу голову хоч в одній руці... Понесу-у!..» [6, с. 306]), тримає на цьому світі й думка про кохану дівчину Галину – «...любу свою, з якою він мріяв прожити над Бугом життя» [6, с. 306]. Внутрішня боротьба дає персонажам творів О. Довженка можливість надати сенсу екзистен-

ції (для більшості з них – свобода рідного краю) та розставити життєві пріоритети.

Кульмінаційний епізод твору «Воля до життя» сповнений емоційного піднесення. Автор, використовуючи художній засіб гіперболи, зображує Івана Карналюка в момент агонії: «Заметався Іван Карналюк на своєму смертному ложі, затріпотів, як підбитий птах. <...>

Застогнав воїн, заскреготав зубами і вщух» [6, с. 306]. Однак, зібравши усю силу, юнак встав з ліжка і рушив до операційного столу: «Карналюк ішов до операційного столу, розхитуючись, немов на палубі корабля в ураганному морі.

Вражений небаченим видовищем, хірург прикипів до місця. Страшний був Карналюк і прекрасний.

– Ви думаєте, я вже помер?.. Перев'язку! Дайте!.. Життя хочу!.. Чого ж ви стоїте?! А-ай!..» [6, с. 306]. Неймовірна жага до життя, нереальна сила волі змусили солдата боротися до останнього. Неодноразове повторення фрази «Життя хочу!..» насичує твір життєстверджуючим пафосом. Непереборне бажання юнака жити переродилося в прагнення хірурга зробити все можливе задля його порятунку: «Хірург працював з надзвичайним натхненням і любов'ю. Ніколи ще не хотілось йому так палко врятувати життя людини, як зараз. Іван лежав перед ним у глибокій нестямі, але його могутня воля до життя передалась лікареві і сповнила його вщерт» [6, с. 307].

Відповідно, для героїв аналізованих новел життя – це боротьба за свободу рідного краю, справедливість, істину, за саме життя, адже, на думку А. Камю, у повстанні, тобто у боротьбі, ми існуємо [15, с. 22].

Одним із ключових засобів психологічного аналізу в новелі О. Довженка «Воля до життя» є пейзаж. Так, аналізуючи поетику антивоєнних романів О. Гончара, літературознавець М. Гуменний наголошує, що пейзаж у його творах – «...психологічно насичений. Переживання, тривоги, роздуми героїв, їхні душевні порухи розкриваються певною мірою саме через природу. Вона у письменника не статична, вона змінюється залежно від настроїв або поворотних моментів у сюжеті роману» [5, с. 60]. У зазначеній новелі пейзажні образи надзвичайно лаконічні, домінуючим функціональним навантаженням яких є розкриття внутрішнього світу персонажів, відзеркалення їхнього настрою та душевного стану: «...сонце, що зазирнуло було на хвилину з-за хмар в операційну, мов усміхнулось йому (хірургові. – Н. П.), наче обіцянка щастя. Так сила опору смерті помножила силу лікаря, і цю

силу лікар вертав хворому» [6, с. 307]. Посилення психологічної функції пейзажу спостерігаємо завдяки змалюванню символічного образу сонця. Сонце – символ Всевидячого ока; Вищої космічної сили; центру буття та інтуїтивного знання; осяяння; слави; величі; правосуддя; Матері Світу; Центра; Бога-отця; Христа [7, с. 777]. Сонце – це джерело життя, саме тому в аналізованій новелі сонце є своєрідним символом повернення до життя. Дійсно, через деякий час в Івана «...почав помічатися пульс, порожевіли щоки, і Карналюк відкрив очі» [6, с. 307], воля жити повернула Іванові життя:

«Але ж де він набрався тієї снаги? У нього ж не було пульсу, – говорила друга.

– У нього була воля... Держіть...

– Ви думаєте, він житиме?

– Він житиме більше за нас з вами!» [6, с. 307].

Тож, за допомогою пейзажної замальовки, яка виконує функцію своєрідного каталізатора людського настрою, письменник відтворює найтонші порухи внутрішнього життя персонажів, їхню віру в силу людського прагнення жити.

У новелах О. Довженка «Воля до життя» та «Стій, смерть, зупинись!» психологічне напруження передається через уривчастість розповіді, поєднання діалогу-монологічного мовлення з потоком думок персонажів у стані афекту («Побіжу, – думає, – поки не зійшов кров'ю. Аби не впасти, аби тільки не впасти, ні! Доб'ють, прокляті! О, прокляті, прокляті, будьте ви прокляті!.. Доб'ють... не доб'ють... не доб'ють, не доб'ють...» [6, с. 302] – думки Івана у перші хвилини поранення; «Стій, смерть, зупинись! Стій! Дай посадити машину на рідну землю, а там уже чорт з тобою!» – побажав Гусаров.

І смерть відступила перед Гусаровим» [6, с. 209]). Розповідь насичена різними стилістичними фігурами (риторичні оклики, риторичні питання), що надають творам тривожного тону та підсилюють психологічний стан персонажів.

Загроза смерті в описаних автором ситуаціях (оборона рідного краю, наступ та відступ) є неминучою, проте персонажі творів митця не бояться її:

«– Не вистачить у вас пороху змагатися з радянською людиною! Що, взяли? – затремтів від ненависті Віктор Гусаров і, дивлячись на пролітаючого «хейнкеля», вискалив зуби, крізь які просочувалась кров» [6, с. 210]; «Карналюк підповз до дерева і щільно притулився раною до стовбура. Затиснувши таким чином розірвану артерію, він так зціпив зуби, і так широко розплющив очі, і так не зажадав заплющити їх, що санітари, підбираючи ранком загиблих бійців,

подумали, ніби перед ними труп з розкритими, застиглими очима.

– Живу... – прошепотів Карналюк.

В обличчі його не було вже ні кровинки» [6, с. 303].

Картини воєнного жаху у новелах О. Довженка характеризуються реалістичністю, навіть, натуралістичністю зображення. Натуралістично відтворено епізоди поранення солдат: «Праву руку, правда, тільки злегка зачепило мінним осколком. А ліва, товариші, висіла, скривавлена вщент, і кров біла фонтаном з жахливо скаліченого плеча.

Що робити? Спинити кров? Чим? Не спиняється. Тече!» [6, с. 302]; «Смерть жерла багату здобич в цім бою, і решток од бенкету старої перепало хірургові чимало» [6, с. 304]. Відповідним є і звукове оформлення творів: автор використовує акустичні засоби гулу літаків («Близько з страшним виттям промчав повз нього фашист, і видно було йому (Гусарову. – Н. Я. Н. П.) підлу фашистську гримасу» [6, с. 210]), грому пострілів – у новелі «Стій, смерть, зупинись!», а для новели «Воля до життя» характерним є мовчання («...напружений мовчазний опір смерті» [6, с. 305]), недомовленість у стінах воєнного госпіталю та відгук батальних сцен за його межами: «Хата тремтіла від гуркоту й вибухів бомб» [6, с. 305]. Зазначені акустичні прийоми використовуються для створення переконливої бойової атмосфери, розкриття антигуманного характеру війни та передачі внутрішнього напруження персонажів у критичні хвилини життя.

Досліджуючи воєнну новелістику О. Довженка, С. Плачинда зауважив, що «простота сюжету і водночас філософський підтекст, внутрішній патріотичний пафос, щедра колоритна мова, динамізм оповіді, межування високого й земного, публіцистичного й психологічного, драматичного й ліричного, яскравість зображуваних характерів, їх типовість – такі основні прикмети Довженкових новел» [6, с. 359–360]. Однак варто зазначити, що особливістю новел «Воля до життя» та «Стій, смерть, зупинись!» є оптимістична розв'язка творів, яка подається у формі філософських роздумів автора над онтологічними проблемами в повоєнний період. Наприкінці новели «Воля до життя» О. Довженко закликає не втрачати віру в життя за будь-яких обставин: «Подумайте, брати мої, про це, і коли з ким в бою що трапиться, – все буває, – вирішуйте тоді на койках перемогу кожен для себе. Виймайте тоді з чудодійної прадідівської скриньки дорогоцінне зілля, корінь життя, і нюхайте його, вбирайте в себе його дух, і гризьте, і живіться ним день і ніч, – Волю!»

[6, с. 308]. Новела «Стій, смерть, зупинись!» закінчується більш трагічно – смертю головного героя: «Винищувач важко приземлився без шасі, знявши хмару куряви.

Кинулись до нього товариші. Капітан Віктор Гусаров був мертвий» [6, с. 210]. Однак автор наголошує на життєстверджуючій основі людської екзистенції, ставлячи в приклад подвиг Гусарова: «Не плакати хочеться над Гусаровим. Хочеться говорити про життя, про його величчі відкриття серед наших благородних людей і з подякою схилити голови перед юнаком, що поніс труд бою і піднісся до безсмертя в смертному нерівному бою.

Хай же вічно красується доблестю наша земля!

Слава переможцю!» [6, с. 210]. Отож, письменник підносить звитягу, мужність, сміливість персонажів на найвищий рівень героїзму.

Висновки. Як бачимо, дослідження глибинного онтологічного підґрунтя у часи Великої Вітчизняної війни допомогло О. Довженкові у новелах «Стій, смерть, зупинись!» та «Воля до життя» на історично достовірній основі зобразити багатоаспектну картину філософії існування відтворюваного періоду. Головними категоріями філософії життя, характерними для аналізованих творів письменника, є боротьба, обов'язок, справедливість, правда, автентичність людської екзистенції. Онтологічна наповненість антивоєнної новелістики автора зумовлена контекстуальним осмисленням реальної боротьби за свободу рідного краю, що надало сенсу буття головних персонажів творів. Онтологічна спрямованість боротьби за життя в умовах війни є пріоритетною у новелах «Стій, смерть, зупинись!» та «Воля до життя». Екзистенційна ситуація волі до життя є психологічним складником у такому контексті, адже смерть є неминучою. У зв'язку з цим О. Довженко неабияку увагу зосереджує на внутрішньому стані персонажів: спогади, роздуми, переживання, портретні характеристики, посилення психологічної функції пейзажів, психологізм – усе це письменник зображує з великою художньою проникливістю та психологічною точністю. Відображаючи неймовірну жагу до життя, нереальну силу волі, автор використовує художній засіб гіперболи, ускладнений порівнянням, а також прийом тавтології фрази «Жить хочуть!...», що насичує новелу «Воля до життя» життєстверджуючим пафосом.

Перспективою подальшого дослідження є аналіз провідних концептів (страх, смерть, відчай, туга тощо), які окреслюють екзистенційну парадигму антивоєнної прози О. Довженка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе : Очерки по исторической поэтике. *Бахтин М. Литературно-критические статьи*. Москва : Худ. лит., 1975. С. 121–290.
2. Бугайова Н. Сутність людської особистості провідний мотив новели В. Шевчука «Біла нитка печалі». *Теоретична і дидактична філологія*. Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. Вип.10. С. 54–61.
3. Вашків Л. Тема Другої світової війни у малій прозі Олександра Довженка. *Беларуская літаратура ў культурнай прасторы сучаснага грамадства*: матеріялы міжнароднай навуковай канферэнцыі да 120-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапівы (Мінск, 3-4 сакавіка 2016 года). Мінск : Права і эканоміка, 2016. С. 244–247.
4. Гуменний М. Західний антивоєнний роман і проза О. Гончара: компаративний аспект. Київ : «Євшан-зілля», 2009. 318 с.
5. Гуменний М. Поетика романного жанру Олеся Гончара : проблеми типологій. Київ : Акцент, 2005. 240 с.
6. Довженко О. Повесть полум'яних літ: Повісті. Оповідання. Публіцистика. Київ : Молодь, 1984. 368 с.
7. Енциклопедичний словник символів України / Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди ; [заг. ред. : В. П. Коцур та ін.]. Вид. 5-те, допов. і випр. Корсунь-Шевченківський : вид. В.М. Гавришенко, 2015. 911 с.
8. Жайворонок В. Знаки української етнокультури. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
9. Мушкетик Ю. Проза на піднесенні, але... *Літературна Україна*. 1978. 11 серпня.
10. Ленська С. Екзистенційна проблематика малої прози Ю. Мушкетика. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Бердянськ. 2012. Вип. XXVI. Ч. 1. С. 439–447.
11. Лепьохін Є. «Граничні ситуації» : роль і значення у літературі екзистенціалізму. URL: http://old.lingua.lnu.edu.ua/Visnyk/visnyk/Visnyk_16/articles/Lepyokhin.pdf.
12. Лобода Ю. Existencia militaria: досвід аналітики мілітарної свідомості. URL: http://www.academia.edu/245645/Existencia_militaria.
13. Плачинда С. Вогненне слово митця. *Довженко О. Повесть полум'яних літ: Повісті. Оповідання. Публіцистика*. Київ : Молодь, 1984. С. 356–366.
14. Ялом И. Вглядываясь в солнце. Жизнь без страха смерти. Москва : Эксмо, 2008. 352 с.
15. Camus A. The rebel : An essay on man in revolt. New York; 1st vintage international edition, 1991. 320 p.
16. Sartre J.-P. Existentialism is a humanism. *Sartre J.-P. Essays in existentialism*. New Jersey : Secaucus, 1965. P. 31–62.